

חוברת לימוד והגות

חיי שרה

12 שאלות לשאול סביב שולחן השבת

שתיים עשרה שאלות מתוך שיעורו של הרב רפאל בניזרי "חיי שרה: מות שרה (חלק ב')": מדוע משלם אברהם על ארץ שכבר הובטחה לו, מדוע התורה מקרבת את שדה עפרון לקניין האישה, ומדוע היצר הרע דומה פחות לתיאבון ויותר להיסוס. ועד ארבע מאות השקלים, ויופי שאינו מתאפר.

הרב רפאל בניזרי

תוכן הנושאים

נושאים להגות ושאלות לשיחה סביב שולחן פרשת חיי שרה

01	לשלם על מה שכבר הובטח
02	היצר הרע הוא ההיסוס
03	לקנות אשה כמו שקונים שדה
04	ההספד מתוך משלי
05	אדם במידת העולם
06	זקן, או חכם?
07	מבורך "בכל"
08	הכסף והכיסופים
09	גר ותושב
10	החלב והדבש
11	ארבע מאות שקל
12	יופי שאינו מתאפר

הצגה

הארץ הובטחה לאברהם; בכוח, היא כבר שייכת לזרעו. ובכל זאת, כדי לקבור את שרה, הוא מקפיד לקנות את מערת המכפלה מכספו. הרב מעמיד את ההשקעה הזאת כשאלת הפרק.

השאלה

מדוע לשלם על ארץ שכבר הובטחה — ולמה בדיוק משמש "כית" למחים?

התשובה

"בְּקֶסֶף מְלֵא יִתְּנָה לִי בְּתוּכְכֶם לְאַחֲזֹת קֶבֶר" (בראשית כג, ט).

אם צריך לכבוש את הארץ הזאת, מדוע לא להשקיע בה? להשקיע בה, משום שזה חשוב. לשלם, כאן, אין פירושו לפדות זכות שנויה במחלוקת: פירושו להשקיע משהו מעצמך במה שעדיין לא היה אלא דיבור.

אין לנו פולחן של מתים. אבל בית הקברות נקרא בית החיים: מעונם של החיים בעבר. צריך בית כזה רק כדי להעיד על עברם של אנשים שתרמו לתולדות האנושות, ושהפנימו חיים בשתי קומות: העולם הזה והעולם הבא.

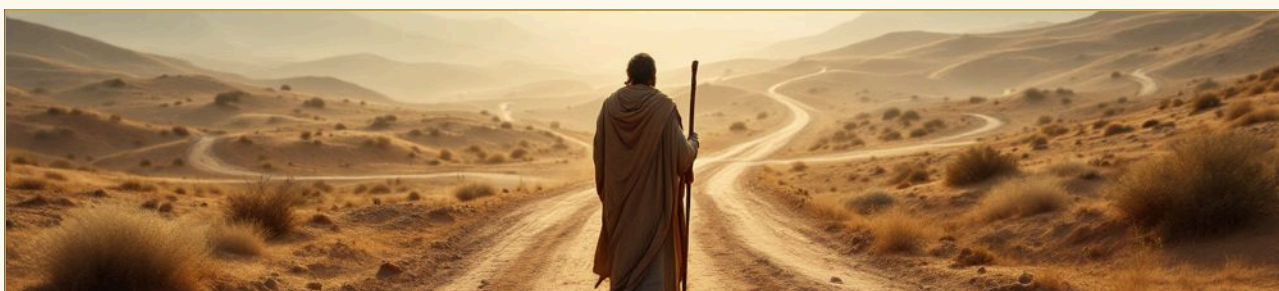
לכן המכפלה היא מקום מקלטם של מי שה' הטעים אותם, כבר בעולם הזה, מעין העולם הבא — אברהם, יצחק ויעקב — ושלא שלט בהם יצר הרע.

מסקנת הרב

בית הקברות הוא בית החיים, מעונם של החיים בעבר.

לקח לשולחן

אנו משלמים ברצון על מה שמשמח אותנו, ובקושי רב יותר על מה שכבר "מניע" לנו. שכל אחד יזכיר דבר שהובטח לו — קשר, ירושה, מקום — שעליו עוד להשקיע בו. מה היה מוכן לשלם כדי להיות ראוי לו באמת?

הצגה

האבות האלה, אומר הרב, ניצלו מן היצר הרע. תמיד מתרגמים אותו כנטייה הרעה, וכל אחד חושב שהוא יודע, בפשטנות, מה זה. הרב מציע הגדרה אחרת לגמרי.

השאלה

ומה אם היצר הרע אינו קודם כול תיאבון, אלא חוסר היכולת לבחור?

התשובה

הרב: "היצר הרע הוא מה שמשאיר אתכם במבוכה בין כמה אפשרויות."

למעשה, היצר הרע הוא מה שמשאיר אתכם במבוכה בין כמה אפשרויות, כמה דרכים, בלי שבחרתם עדיין באף אחת. אתם בתקופת ניסיון: טועמים מעט מן הענף הזה, מעט מן האחר.

התוצאה היא חיים מפוררים, כמו אותם דפי לוח שנה שתולשים בזה אחר זה. ואילו באמת החיים האלה צריכים להיות חיים הרמוניים, חיים המרכיבים בתוכם את כל האפשרויות במקום לפזר אותן.

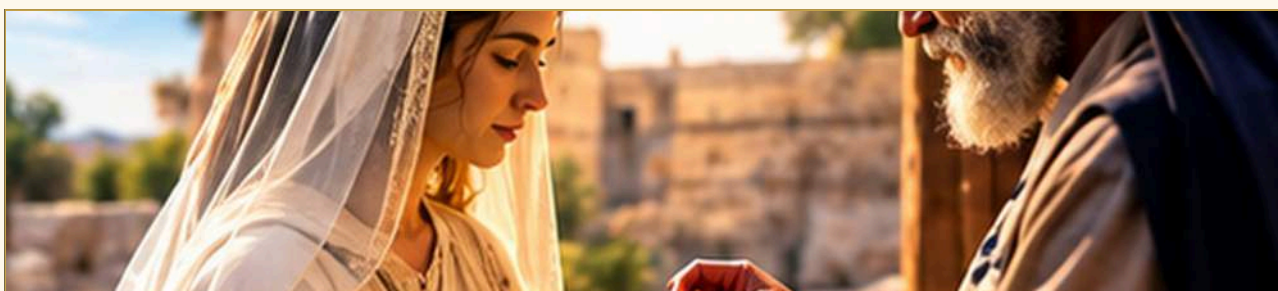
זו הסיבה, ממשיך הרב, שהתורה קושרת בין קניין המכפלה לקניין האישה: בשני המקרים מדובר לצאת מן ההיסוס ולהתחייב.

מסקנת הרב

החיים האלה צריכים להיות חיים הרמוניים, חיים המרכיבים בתוכם את כל האפשרויות.

לקח לשולחן

היכן כל אחד מאיתנו טועם מהכול בלי לבחור דבר: לימודים, תוכניות, חברויות, התחייבויות? שכל אחד יזכיר החלטה שהוא דוחה כבר זמן רב. ומה ירוויח אם יקבל אותה, אפילו במחיר ויתור על דבר אחר.

הצגה

הפסוק המבסס את הנישואין אינו אומר "כי יתחתן איש", אלא "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה". הוא משתמש בפועל של קניין — אותו פועל שנאמר על שדה עפרון. זה עלול להישמע רע.

השאלה

מדוע התורה מקרבת את קניין האישה לקניין קבר שרה?

התשובה

"כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה" (דברים כד, א); אותו פועל שנאמר על שדה עפרון.

אל נמהר, מזהיר הרב, לומר שקניין האישה שקול לקבורה: ההפך הוא הנכון. כל עוד לא גילינו את האישה ולא קנינו אותה, אנו נשארים בחומר גלם. הוא מציע אפשרויות רבות מאוד, אך לא נקשר לשום תכלית: הוא לא קיבל צורה.

והמושקעת בעולם המציאות, המעשה, עיצוב החיים, היא הנשיות: היא שיוצרת, שמולידה חיים. היא שמעניקה לאיש את האפשרות להגשים את עצמו בעולמו הבא ולהיכפל.

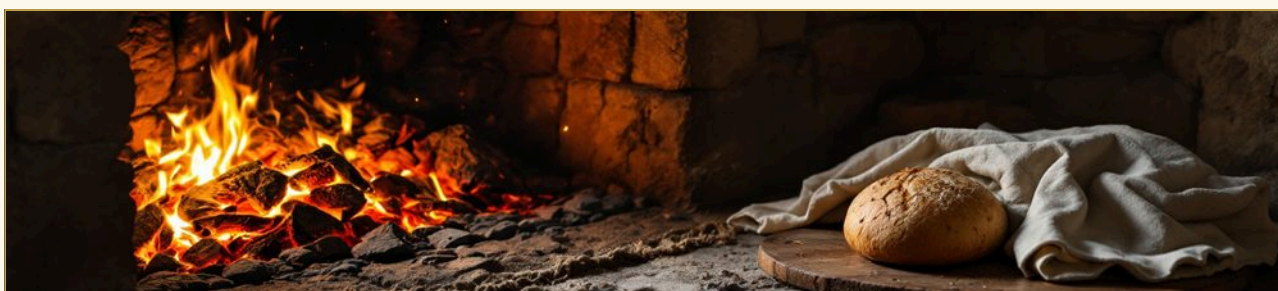
האיש מביא משדהו את חומר הגלם, את החיטה או את הכותנה; היא עושה מהם מזון, בגד. היא משנה אותו, נותנת לו צורה. זו המחווה שאברהם עושה לשרה כשהוא מניח אותה במכפלה, במקום שבו כבר נחו אדם הראשון ואשתו חווה.

מסקנת הרב

כל עוד לא גילינו את האישה ולא קנינו אותה, אנו נשארים בחומר כחומר גלם.

לקח לשולחן

בווגיות, מי נותן צורה למה? שכל אחד יאמר דבר גולמי שהביא הביתה והאחר שינה אותו. ומה הוא עצמו קיבל במצב גולמי וידע לעצב.

הצגה

כשאברהם סופד לאשתו, חז"ל אומרים שעשה זאת בסיום ספר משלי, "אשת חיל". והרי כל הספר הזה הוא רצף של עצות לאיש. הרב קורא בו קטע מפתיע.

השאלה

מדוע לספוד לאישה בספר המזהיר בעיקר את האיש?

התשובה

"כִּי בְעֵד אִשָּׁה זִוְנָה עַד כְּכֹר לֶחֶם... הִיחָתְתָה אִישׁ אֶשׁ בְּחִיקוֹ וּבְגָדָיו לֹא תִשָּׁרְפָנָה" (משלי ו, כו-כוז).

משלי מרעיף לאורכו עצות על האיש כדי שלא יישאר במצב של חומר גלם. הרב קורא בו קטע: תישמר מאשת רע, מחלקת לשון נכריה; אל תחמוד יופייה בלבבך, אל תיתפס לפיתוייה.

הכישלון שבו מדובר שם הוא תמיד אותו כישלון: שהאיש יישאר בתחום אפשרויותיו הרבות. מי שנמשך לכל עבר לא בחר בדבר, ועלול להגיע עד ככר לחם.

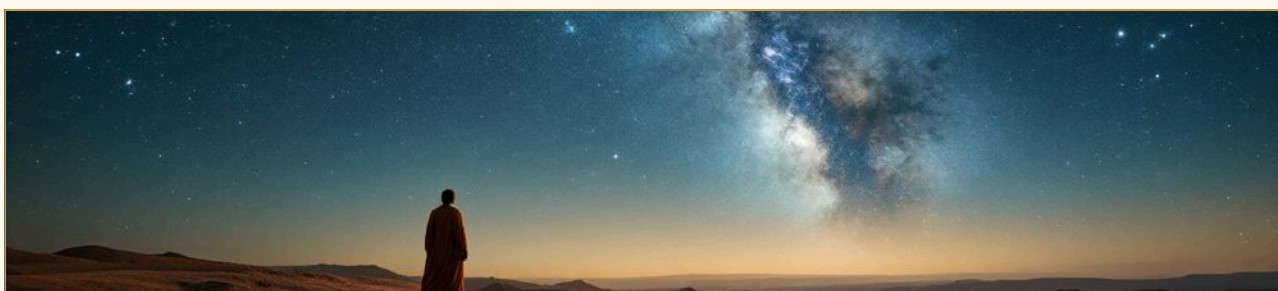
הספדה של שרה חוזר אפוא על סיום הספר כולו: אשת החיל היא זו שדרכה יוצא האיש מחומר הגלם. אברהם יודע זאת, ובכל הכבוד הראוי לאשת חיל הוא מקפיד על הדרך שבה היא נקברת.

מסקנת הרב

הכישלון הוא בכך שהאיש נשאר בתחום אפשרויותיו הרבות.

לקח לשולחן

משלי מזהיר מפני מה שמפתה מכל עבר. שכל אחד יזכיר "פיתוי" שמונע ממנו היום לבחור. ומי בחייו עזר לו לצאת מחומר הגלם?

הצגה

רבותינו אומרים שכאשר ברא ה' את אדם הראשון, הוא היה מסוף העולם ועד סופו. הרב קורא את המדרש הזה בשלושה ממדים: המרחב, הזמן, והמצוות המחברות חיים.

השאלה

מה פירוש להגשים חיים, אם האדם הוא במידת המרחב והזמן?

התשובה

תרי"ג מצוות: שס"ה לא תעשה כמניין ימות החמה, רמ"ח עשה כנגד איבריו של אדם (מכות כג ע"ב).

במרחב, אדם היה בגודל העולם, מסופו ועד סופו: המרחב הוא בממד אנשי. גם בזמן הוא השתרע מקצה לקצה, מן ההתחלה ועד הסוף. והוא עצמו היה במידת המצוות המנחות את חייו, המחברות אותם.

המצוות האלה, שש מאות ושלוש עשרה במספר, מתחלקות כך: שלוש מאות ששים וחמש מצוות לא תעשה, כימות השנה — כל יום מופיע עם האיסור שלו, האזהרה שלו — ומאתיים ארבעים ושמונה מצוות עשה, שמספרן שקול למבנהו של האדם עצמו.

מהו אפוא להגשים חיים? זה כשהבאת בחשבון את הזמן האנושי הזה ואת המרחב האנושי הזה, ועשית מהם מציאות לעולם הבא.

מסקנת הרב

להגשים חיים פירושו להביא בחשבון את הזמן האנושי הזה, את המרחב האנושי הזה, ולעשות מהם מציאות בעולם הבא.

לקח לשולחן

לכל יום יש "אזהרה" משלו, אומר הרב. שכל אחד זכיר את זו של יומו: ממה ידע להימנע. ואת מצוות העשה שגייסה השבוע את כל הווייתו, מן הידיים ועד הלב.

הצגה

הכתוב אומר על אברהם שהיה "זקן בא בְּיָמָיו": הוא לא איבד אף יום, לא גירש אף יום. חזו"ל קוראים במילה זקן: "זֶה שְׁקֵנָה חֲכָמָה".

השאלה

במה מכירים חכם — ומדוע הזקנה לבדה אינה מספיקה?

התשובה

"וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו" (בראשית כד, א); "אֵין זָקֵן אֶלָּא מִי שְׁקֵנָה חֲכָמָה" (קידושין לב ע"ב).

שלוש הגדרות עונות זו לזו. חכם הוא מי שמכיר את מקומו: מי שאינו מבקש לתפוס את מקומו של האחר, ואינו מבקש גם לחרוג מיכולותיו שלו, אלא מממש את עצמו לפי כישוריו ונותן להם מציאות שלמה.

חכם הוא, שנית, "הרואה את הנולד": מי שצופה אל העתיד, שוקל את תוצאות מעשיו ומנתח את השלכות התחייבויותיו.

חכם הוא, לבסוף, "הלומד מכל אדם": מי שאין בו בוז או זלזול כלפי איש, משום שהוא יודע שכל אחד יכול להאיר לו אור חדש.

מסקנת הרב

אברהם קנה את שלושת פני החכמה האלה, וכך נשא את ימיו עמו.

לקח לשולחן

מן השלוש — להכיר את מקומך, לראות את הנולד, ללמוד מכל אדם — איזו חסרה לנו ביותר? ששיב כל אחד על עצמו. ושיאמר ממי, השנה, סירב ללמוד דבר.

הצגה

"וְהָ בָרַךְ אֶת אֲבֹרָהֶם כָּל". בברכת המזון אנו מבקשים להתברך כפי שהתברכו אבותינו: אברהם בכל, יצחק מכל, יעקב כל. המילה "כל" חוזרת שלוש פעמים.

השאלה

מה פירוש להתברך "ככל" — ומדוע הכרכה הזאת פותחת את בחירת אשתו של יצחק?

התשובה

"וְהָ בָרַךְ אֶת אֲבֹרָהֶם כָּל" (בראשית כד, א).

שלושת האבות האלה הם מי שזכו, כבר בעולם הזה, לעולם הבא. וה"כל" הזה אומר דבר מדויק: להשיב את כל האפשרויות שבידינו לנקודה אחת, לאחדות מושלמת. זו המלכות.

והעבודה הזאת בלתי אפשרית בלי הנשי. יש הקוראים ב"בכל" הזה את שמה של בת שהייתה, כביכול, לאברהם. כך או כך, הפסוק הזה משמש פתיחה לבחירת אשתו היחידה של יצחק.

הרב חזר לכך בסוף השיעור: ההשלמה היא לקבץ, להתיך את מכלול האפשרויות הזה לאחת. זה מה שעושה אברהם, ובכך עצמו הוא מעיד על הבעלות העתידית על הארץ.

מסקנת הרב

העבודה הזאת בלתי אפשרית בלי הנשי.

לקח לשולחן

בכל, מכל, כל: אנו אומרים זאת בכל ברכת המזון. שכל אחד יאמר, במילה אחת, מה עושה את אחדות חיינו דרך כל עיסוקיו. ואם אינו מוצא, מי סביב השולחן עוזר לו לקבץ אותם?

הצגה

בעברית, הממון נקרא כסף — והרצון, הגעגוע, נקראים מאותה מילה: כיסופים. ומקדשים אישה בפרוטה, מטבע של ערך מועט. הרב קושר את שתי העובדות האלה לקניית שדה עפרון.

השאלה

מדוע הכסף נושא את שמו של הרצון — ומה פירוש לקדש אישה כמטבע שכמעט אינו שווה דבר?

התשובה

"נִכְסֶפָה וְגַם כֶּלֶתָהּ נִפְשִׁי לְחֻצְרוֹת ה' (תהלים פד, ג).

קחו אדם שיש לו כסף רב ואינו משקיע אותו: כל עוד הוא שומר אותו, הכסף הזה מציע לו אפשרויות רבות. כשהוא בוחר להשקיעו במפעל מסוים, הוא נותן לו צורה, כיוון: הוא טמן את כל האפשרויות האחרות באחת. אלה החיים.

הכסף הוא האמצעי, המטבע שבו קונים את הזהב; לא בזהב קונים את הכסף. הוא מייצג את האפשרויות הרבות שבידינו, וכשאנו רוצים לתת להן יציבות, אנו בוחרים בזהב. זה תהליך המעמיד במבחן את התשוקה ואת הרצון.

אל לנו להתפלא אפוא שקונים אישה בדבר ששוויו שקלים ספורים, כמעט כלום. זו דרך לומר: אפשרויותי הרבות הן שמביאות אותי לבחור כך, ואני מוכן לשלם כל מחיר, בכל כספי.

מסקנת הרב

אני רואה כך את התכשיט היקר של חיי.

לקח לשולחן

היכן "הכסף" שלנו — אפשרויותינו, זמננו, כשרונותינו — ישן בלי שהושקע? שכל אחד יזכיר התחייבות שבה השקיע הכול. והאם הוא חש כיסופים לדרכים שלא הלך בהן.

הצגה

לפני בני חת, אברהם מציג את עצמו בתואר כפול: "גר ותושב". הרב קורא את הנוסחה הזאת כתוכנית חיים, וקושר אותה לדרך שבה העברית מונה את הימים ואת השנים.

השאלה

כיצד להיות בבת אחת זר ואזרח — ומה פירוש "לקלוט את המסר של כל יום"?

התשובה

"גר ותושב אֲנִי עִמָּכֶם" (בראשית כג, ד).

גר ותושב: אני שומר על מעמד של זר, אני מחפש זהות, אבל מנגד אני רוצה להיות אזרח מן המניין. להיות גר זו דרכי לרצות, יום אחר יום, לקלוט את המסר של היום. אין זה לחזור על הדברים, אלא לגלות מה כל יום מביא של חדש.

התרבות הכללית מונה את הגיל באביבים: אני בן עשרים אביבים, שלושים אביבים. ואנו, איך אנו קוראים לנעורינו? "ימי חורפי". בחורף הכול נורע והזרע מת באדמה: מה שמעניין אותנו הוא הבשלות, הדרך שבה היא נעשית. שום דבר אינו מובטח.

ובאשר לבני חת, שמם מזכיר את מה שנשבר, נחת, כמו קשת גיבורים שחיציה אינם מגיעים למטרתם. זה מה שקורה לנו לפעמים, כשאנו מתחילים כמה דברים בבת אחת.

מסקנת הרב

שום דבר אינו מובטח; בכל שנה צריך קציר חדש.

לקח לשולחן

במה אנו "זרים" במקום שבו אנו חיים, ובמה אזרחים מלאים? שכל אחד יאמר מה למד היום של חדש, במקום לחזור עליו. ומה זרע "בחורף" שמתחיל להבשיל.

הצגה

ארץ ישראל מתוארת כ"נֶבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ". הרב מתעכב על שני המאכלים האלה: שניהם באים מדבר טמא, ושניהם בכל זאת מותרים באכילה.

השאלה

מדוע מתוארת הארץ המובטחת בשני מאכלים שמקורם בטמא — ומה הקשר לקניית המכפלה?

התשובה

"אֶרֶץ נֶבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ" (שמות ג, ח).

החלב בא מן הדם, והדבש מחרק טמא, הדבורה. ובכל זאת שניהם מותרים באכילה. מה שהיה דם, מה שהיה חרק, נעשה מזון התורם לאיזון בריאותו של האדם.

זה פשר קניין מערת המכפלה: לקחת את חומר הגלם כפי שהוא, ולהפוך אותו לדבר המזין. הרב קושר זאת לגורלו של עם ישראל, גם בין האומות: יחסנו עם העולם הוא לקנות ממנו את כל האפשרויות, את חומר הגלם, ולתת לו צורה, מציאות במידת הבריאה והזמן.

לקח לשולחן

מה קיבלנו "במצב גולמי" — אופי קשה, ניסיון, ירושה מסובכת — שיכול להיעשות מזון? שכל אחד יזכיר דבר שחשב שאין בו ערך ובסוף הזין אותו.

הצגה

אברהם שוקל לעפרון ארבע מאות שקל כסף. המחיר הזה זכה לפירושים רבים. הרב קושר אותו למספר ארבע, ולמה שהתורה קוראת קרית ארבע, עיר הארבעה.

השאלה

מה כאמת פודה אברהם כארבע מאות השקלים האלה?

התשובה

"אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֶבֶר לְפֶתֶר" (בראשית כג, טז).

שם מקובצים כל כוחות הבריאה: המים, האש, העפר והרוח — חומרי הגלם המקיפים את העולם.

כמובן, הם עלולים לסטות. העפר אל העצלות וההתרשלות; האש אל התאוות והיצרים; הרוח אל דברים בטלים ולשון הרע. כל אחד נושא בתוכו את נפילתו האפשרית.

בקנותו את השדה ואת המערה, אברהם נותן לכוחות האלה את תכליתם. השדה והמערה "קמים", אומר הכתוב, להיות לו למקנה: מה שנפדה הוא הכוחות האלה עצמם.

לקח לשולחן

מארבעת הכוחות האלה — המים, האש, העפר, הרוח — איזה שולט אצלנו? שכל אחד יאמר לאן הוא עלול לסטות: עצלות, תאוה, דיבור קל. ולמה יוכל להקדיש אותו השבוע.

הצגה

הפרשה הייתה צריכה להיקרא "מות שרה". היא נקראת "חיי שרה": בסוף החיים אפשר לערוך את חשבונם. וחז"ל אומרים שבגיל עשרים היה לשרה יופייה של ילדה בת שבע.

השאלה

איזה יופי מעריצה התורה בשרה, ומדוע היא משווה אותו לזה של ילדה?

התשובה

רש"י בראשית כג, א: "ובת כ' קבת ז' לְיוֹפִי".

מדוע יופייה של בת שבע ולא של בת עשרים? בגיל עשרים כבר יש איפור, כבר נותנים סגנון אחר ליופי עצמו. יופייה של ילדה בת שבע טבעי לגמרי, הוא נשאר בטבעו.

ומהו היופי הזה? זה היופי הפנימי, יופי שמשלים, במידה מסוימת, שלם אחד. לא דחקו אותו לפינה: הוא מתקיים יחד עם כל מה שאנו רוצים שיהיה ממשי. שם הוכיחה שרה שכל חייה יצרו שלם הרמוני.

זה מה שה' מעריך, אומר הרב: ימיהם של מי שלא גדלו עם עקרונות קבועים וקפואים. ולכן המכפלה נעשית בית חיים, ולא שדה קברים.

מסקנת הרב

יופייה של ילדה בת שבע טבעי לגמרי, הוא נשאר בטבעו.

לקח לשולחן

שכל אחד יאמר מה אצל בן משפחה אחר יפה "בלי איפור": תכונה שמעולם לא ביקש להראות. ומה אנו עצמנו דחקנו לפינה, במקום לתת לו להתקיים יחד עם כל השאר.